

КРИТЕРІЇ ОПТИМАЛЬНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ СТРУКТУРИ ВИСОКОТОВАРНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В. Є. Данкевич, аспірант*

Постановка проблеми. Структура виробництва аграрних підприємств відображає співвідношення між частками головних, додаткових і підсобних галузей. При цьому основні галузі повинні бути оптимальними за розмірами, додаткові не нижче мінімально допустимих, що забезпечує ведення виробництва із застосуванням прогресивної технології, сучасної техніки і раціональної організації праці. Оптимальне поєднання галузей полягає в тому, що при цьому створюються умови для більш ефективного використання найголовнішого засобу виробництва – землі. Збільшення на цій основі кількості і поліпшення якості продукції рослинництва та тваринництва є головним завданням сільського господарства. Проте останнім часом через ряд об'єктивних та суб'єктивних причин спостерігається дисбаланс виробничої структури сільського господарства, що призводить до суттєвого скорочення виробництва продукції тваринництва, порушення науково обґрунтованого ведення рослинництва, зниження родючості ґрунтів та загострення соціальної напруженості на селі. За таких умов важливим є визначення критеріїв раціонального співвідношення складових виробництва для забезпечення ефективної господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень. З'ясуванню проблем розвитку виробничої структури, спеціалізації, оптимізації сільськогосподарських підприємств присвячені наукові праці відомих вітчизняних вчених, серед яких: Амбросов В. Я., Андрійчук В. Г., Дем'яненко С. І., Кириленко І. Г., Малік М. Й., Мельник Л. Ю., Перцев П. П., Онищенко О. М., Саблук П. Т. та ін. Однак проблеми підвищення ефективності господарювання різних за формами підприємств аграрного сектору свідчать, що в теоретичному і практичному плані залишаються до кінця не вирішеними проблеми раціонального складу галузей і оцінки економічного розвитку різних суб'єктів виробничої діяльності, обґрунтування спеціалізації та критеріїв сполучення галузей підприємств в умовах ринку.

Результати досліджень. Все має власну будову, структурну організацію частин, підбір елементів, які в своїй сукупності утворюють єдине ціле. При цьому всі складові

* Науковий керівник – д. е. н., професор В. В. Зіновчук

повинні бути в певних співвідношеннях, щоб забезпечувати ефективне функціонування цілого. Дані пропорції можуть змінюватися залежно від зовнішніх впливів, створюючи структуру, яка найбільш пристосована до навколишнього середовища та відповідає вимогам функціонування цілого. Структура являє собою відносно сталий спосіб зв'язку елементів. Вона передбачає упорядкованість внутрішніх і зовнішніх зв'язків об'єкта, що забезпечують його сталість, стабільність та якісну визначеність.

Однією з найбільш розгалужених виробничих структур є структура сільського господарства, яка відображає склад і співвідношення його галузей та форм зв'язків між ними. Виробнича структура перебуває в процесі постійної трансформації під впливом удосконалення техніки, технології, форм організації виробничих процесів та інших чинників. Тому питання структуризації відіграє велику роль під час формування стратегії розвитку аграрних підприємств.

За своєю природою сільське господарство є багатогранним виробництвом з поєднанням великої кількості елементів. У його складі виділяють дві найважливіші галузі, які постійно взаємодіють між собою і доповнюють одна одну – рослинництво та тваринництво. Саме вони забезпечують населення продуктами харчування, а промисловість – сировиною. Поєднання таких галузей визначається виробничим напрямом господарств і рівнем концентрації виробництва [1].

Особливістю високотоварних сільськогосподарських підприємств є більша ефективність господарської діяльності, краща структурованість виробничого процесу, пристосованість до ринкових умов господарювання, можливість проникнення в інші сфери діяльності зовнішнього середовища. За рахунок цього вони збільшують конкурентоспроможність виробництва, отримують кошти з сфер переробки та реалізації (рис. 1).

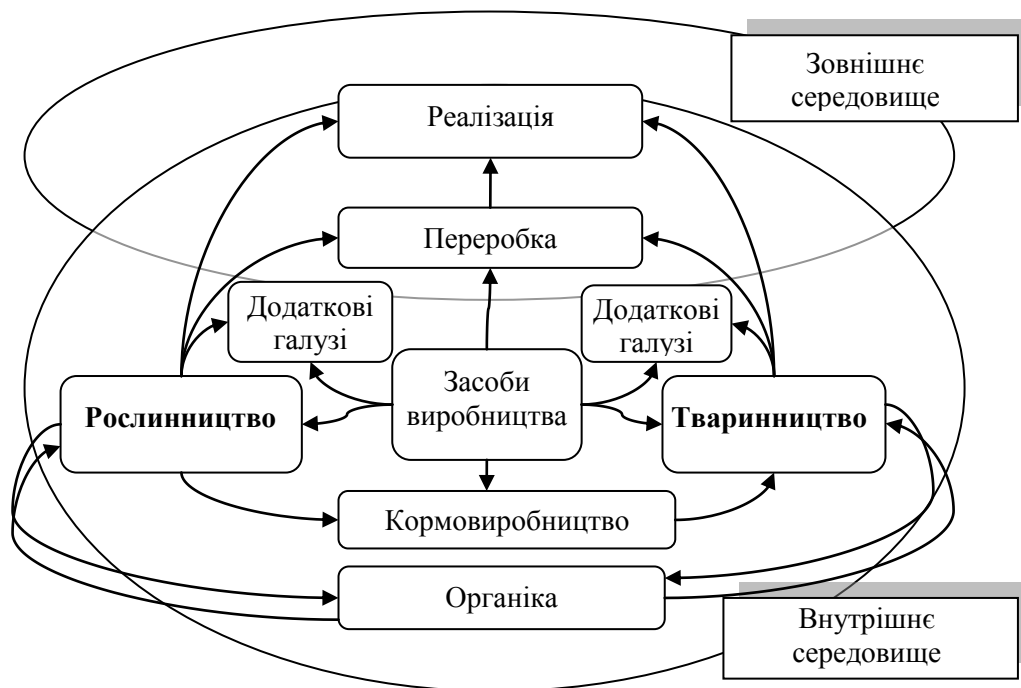

Рис. 1. Виробнича структура високотоварних сільськогосподарських підприємств
Джерело: власні дослідження

В умовах трансформаційної економіки вивчення галузевої структури виробництва високотоварних сільськогосподарських підприємств необхідне для організації раціонального співвідношення між окремими галузями та виробничими взаємозв'язками, для одержання в кінцевому результаті максимальної кількості продукції при найменших затратах праці і фінансових ресурсів на виробництво одиниці продукції. Диспропорції у структурі сільськогосподарського виробництва стали результатом несприятливих для

розвитку галузі економічних умов. Оптимальна галузева структура повинна забезпечити стабільне функціонування самого підприємства та максимізацію його прибутків, задоволення потреб ринку та суспільства в цілому [3].

Формулюючи власне визначення оптимальної структури виробництва високотоварних підприємств необхідно розглянути категорії: “оптимальність“, “виробництво“, “структура“. Оптимальна – така що найбільше відповідає певним умовам та вимогам, найкраща із можливих варіантів. Щодо виробництва, то під ним визначають процес праці, який має завершений результативний характер. Поняття “структура” означає будову, розміщення, порядок, спосіб закономірного зв’язку предметів і явищ природи й суспільства, сукупність істотних зв’язків між виділеними частинами цілого, що забезпечує його єдність [4]. При цьому виробнича структура являє собою сукупність виробничих підрозділів підприємства із зазначенням їх складу та зв’язків між ними.

Підсумовуючи вище сказане зазначимо, що галузеву структуру сільськогосподарського виробництва слід розглядати як економічну категорію, що означає співвідношення обсягів виробництва певних видів продукції та кількісні і якісні параметри розміщення та взаємозв’язку між окремими галузями й підгалузями, які формують систему сільськогосподарського виробництва певного підприємства. Галузева структура є своєрідним організаційно-виробничий каркасом, що зумовлює формування економічних, соціальних та інших особливостей виробництва, характер виробничо-господарської діяльності і кінцеві результати розвитку кожного окремо взятого підприємства чи галузі взагалі.

З метою забезпечення отримання очікуваного результату, необхідно визначити систему критеріїв оптимальності структури виробництва високотоварних господарств, тобто сукупність ознак, на основі яких здійснюється оцінка, визначення чи класифікація явища. В основу побудови критеріїв ступеня досконалості структури виробництва на сільськогосподарських підприємствах покладено множинність визначених цілей, тому система містить багато критеріїв. Основними з них є економічний, екологічний та соціальний, інші є похідними.

Економічний критерій оптимальності виробничої структури високотоварних сільськогосподарських підприємств передбачає оцінку рівня впливу вдосконалення співвідношення галузей на показники економічної діяльності суб’єкта підприємництва (рентабельність функціонування, ефективність виробництва, отриманий прибуток, тощо). Соціальний критерій визначає сукупність впливу досліджуваного явища на покращання соціальної ситуації на селі (забезпечення зайнятості, росту заробітної та орендної плати, розвитку соціальної інфраструктури, тощо). Екологічний критерій передбачає оцінку тісноти взаємозв’язку між зміною структури виробництва та тенденціями змін у процесах природно-ресурсного відтворення.

Іншими критеріями оптимальності виробничої структури високотоварних сільськогосподарських підприємств є: організаційно-технічний, що визначає рівень досконалості співвідносності аграрних галузей з точки зору організаційних аспектів, зокрема ступеня впровадження новітніх технологій; територіальний, на основі оптимального розміщення окремих галузей і культур, їх раціональне поєднання в кожній природно- економічній зоні; кон’юнктурний критерій виражає пристосованість до умов ринку.

Оптимізована структура виробництва оцінюються з огляду на відповідність цим критеріям. Кожен, з визначених вище критеріїв, має свої підсистеми ознак, що деталізують більш загальні характеристики. Запропонована система критеріїв функціонує за допомогою сукупності показників, що забезпечують математичне числове вираження ступеня досконалості структури виробництва. Внаслідок здійснення оптимізації отримуємо співвідношення виробничих підрозділів, які порівнюємо з очікуваним відповідно до визначеної раніше мети, стратегії чи тактики діяльності агроформування.

Висновки. За своєю природою сільське господарство є багатогранним процесом господарської діяльності, елементи якого взаємодіють у певному поєднанні галузей. Виробнича структура високотоварних сільськогосподарських підприємств є складною і відображає співвідношення обсягів виробництва певних видів продукції та кількісні і якісні параметри розміщення та взаємозв'язку між окремими галузями й підгалузями. З метою оптимізації структури виробництва високотоварних господарств слід використовувати систему економічних, соціальних та екологічних критеріїв, врахування яких дасть змогу забезпечити вирішення актуальних проблем сьогодення в сільському господарстві.

Література

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероблене. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с
2. Економічна енциклопедія: у 3-х т. Редкол.: С. В. Мочерний. – Т. 1. К.: Академія, 2000.– 864 с.
3. Іщук С. І. Розміщення продуктивних сил: теорія, методи, практика / С. І. Іщук. – вид. 4-е, доп. – К.: Вид-во Європ. ун-т, 2002. – 210 с.
4. Лукінов І. І. Вибрані праці: у 2-х кн. / І. І. Лукінов. – Кн.1. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 816с.